

Література

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022>. (дата звернення: 06.10.2022).
2. Ляшенко В.И., Толмачева А.Ф. Специальные режимы хозяйствования на территориях приоритетного развития Донбасса: вопросы теории и практики: монография. Донецк: ООО «Юго-Восток, Лтд», 2005. 221 с.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій: Закон України від 09.07.2022 № 2389-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2389-20#Text> (дата звернення: 29.10.2022).
4. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 29.10.2022).
5. Румянцева Г.І. До питання ефективності функціонування територій пріоритетного розвитку // Регіональна економіка 2010, №1. С. 240-247. Режим доступу: http://www.re.gov.ua/re201001/re201001_240_RumiantsevaHI.pdf
6. Про спеціальний правовий режим господарської інвестиційної діяльності на території пріоритетного розвитку «Чернігівщина»: проєкт Закону України реєстр. № 8010 від 08.09.2022 URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40418> (дата звернення: 29.10.2022).
7. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05.02.2015 № 156-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> (дата звернення: 29.10.2022).

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАНОВИЩА ДЕРЖАВИ У ІНВЕСТИЦІЙНИХ ВІДНОСИНАХ

Суц О. П.,

к.ю.н., доцент, доцент кафедри правового регулювання економіки
Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця,
старший науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України,
Харків, Україна

Анотація. Розглянуто особливості правового становища держави у інвестиційних відносинах. Встановлено, що держава є одним із ключових суб'єктів інвестиційної діяльності, оскільки виступає безпосереднім учасником інвестиційної діяльності та регулятором інвестиційної діяльності.

Ключові слова: інвестиційна діяльність, економічний розвиток, інвестиційне управління

Інвестиційна діяльність завжди була і є основним, базовим видом діяльності, за допомогою якої держава здійснює соціальний та економічний розвиток. Різноманіття суб'єктів, видів і форм інвестиційної діяльності породжують поліаспектну правову природу відносин у досліджуваній сфері. І, якщо приватно-правові аспекти регулювання інвестиційних відносин були предметом зацікавленості вчених-правників, то стосовно окремих аспектів участі держави у інвестиційних відносинах приділялося мало уваги на теоретико-правовому рівні.

Розвиток та вдосконалення інвестиційного законодавства, створення та реалізація державних інвестиційних програм, розробка та впровадження інвестиційної політики України, налагоджена взаємодія органів державної влади у сфері забезпечення правового регулювання інвестиційної діяльності, створення сприятливого інвестиційного

клімату для вітчизняних на іноземних інвесторів, налагодження міжнародного інвестиційного співробітництва є завданнями держави у регулюванні інвестиційної діяльності. Проте, роль держави у інвестиційній діяльності та інвестиційних відносинах не обмежується вказаними функціями, оскільки відповідно до ст. 5 Закону України «Про інвестиційну діяльність» [1], поряд із фізичними та юридичними особами суб'єктом інвестиційної діяльності є держава.

Як зазначається у науковій літературі, у рамках участі держави в інвестиційних відносинах необхідно виділити дві форми: 1) інвестиційне управління; 2) інвестиційне регулювання. Встановлення пріоритетності тієї чи іншої форми лежить в основі визначення головних напрямів підвищення стимулюючої ролі держави в інвестиційній сфері, в економічному і соціальному розвитку суспільства загалом [2, с. 124]. На

нашу думку участь держави у інвестиційних відносинах не обмежується інвестиційним управлінням і інвестиційним регулюванням, оскільки держава може набувати статус безпосереднього учасника інвестиційних відносин. На законодавчому рівні вказівка на участь держави у інвестиційній діяльності відображена у ч. 1 ст. 2 Закону України «Про інвестиційну діяльність», відповідно до якої, інвестиційною діяльністю є сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій.

Аналіз інвестиційного законодавства дає підстави стверджувати, що держава є одним із ключових суб'єктів інвестиційної діяльності, оскільки виступає: 1. безпосереднім учасником інвестиційної діяльності - інвестором чи реципієнтом інвестицій, вступаючи у інвестиційні відносини з іншими суб'єктами інвестиційної діяльності з приводу реалізації інвестицій; 2. регулятором інвестиційної діяльності.

Як **безпосередній учасник інвестиційної** діяльності держава може бути стороною інвестиційного договору чи самостійним інвестором.

Держава може виступати стороною інвестиційного договору, наприклад, угоди про розподіл продукції, відповідно до ст. 4 Закону України «Про угоди про розподіл продукції» [3], або спеціального інвестиційного договору, відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями» [4];

самостійним інвестором здійснюючи інвестування державних інвестиційних проектів. При цьому пунктами 6 та 8 ст. 2 Закону України «Про інвестиційну діяльність» [1] зазначено, що державне інвестування державних інвестиційних проектів з використанням державних капітальних вкладень та/або кредитів (позик), залучених державою або під державні гарантії, здійснюється відповідно до вимог бюджетного законодавства. Державне або місцеве інвестування в об'єкти приватної власності здійснюється за умови закріплення в державній або комунальній власності

частки у статутному капіталі юридичної особи, яка отримує таке інвестування за рахунок бюджетних коштів, залежно від обсягу вкладених інвестицій.

2) регулятором інвестиційної діяльності. Так, відповідно до ст. 11 Закону України «Про інвестиційну діяльність» [1] державне регулювання інвестиційної діяльності здійснюється з метою реалізації економічної, науково-технічної і соціальної політики виходячи з цілей та показників економічного і соціального розвитку України, державних та регіональних програм розвитку економіки, державного і місцевих бюджетів, зокрема передбачених у них обсягів фінансування інвестиційної діяльності.

Регулювання інвестиційної діяльності державою здійснюється на національному та міжнародному рівні правового регулювання шляхом встановлення умов здійснення інвестиційної діяльності. Держава регулює умови інвестиційної діяльності шляхом: подання фінансової допомоги у вигляді дотацій, субсидій, субвенцій, бюджетних позик на розвиток окремих регіонів, галузей, виробництв; заходів щодо розвитку та захисту економічної конкуренції; роздержавлення і приватизації власності; визначення умов користування землею, водою та іншими природними ресурсами; політики ціноутворення; проведення державної експертизи інвестиційних проектів; інших заходів (ч.3 ст. 12 Закону України «Про інвестиційну діяльність» [1]).

Варто погодися з думкою, що основоположним принципом державного регулювання інвестиційної діяльності повинна бути законодавчо забезпечена стійка рівновага між імперативним впливом держави на інвестиційну діяльність і свободою її здійснення. Надлишкове втручання держави підвищує корупційні ризики і викликає погіршення інвестиційного клімату, стагнацію і відтік інвестицій у більш економічно привабливі юрисдикції [5, с.11].

Особливості правового становища держави як суб'єкта інвестиційної діяльності що здійснює регулятивні

функції відображаються у тому, що держава:

здійснює підтримку реалізації інвестиційних проектів та надає пільгові умови здійснення інвестиційної діяльності (ч.5 ст.2 Закону України «Про інвестиційну діяльність» [1]) шляхом: співфінансування реалізації інвестиційних проектів за рахунок коштів державного бюджету; надання відповідно до законодавства для реалізації інвестиційних проектів державних гарантій з метою забезпечення виконання боргових зобов'язань за запозиченнями суб'єкта господарювання; кредитування за рахунок коштів державного бюджету суб'єктів господарювання для реалізації інвестиційних проектів; повної або часткової компенсації за рахунок коштів державного бюджету відсотків за кредитами суб'єктів господарювання для реалізації інвестиційних проектів (ст. 12-1 Закону України «Про інвестиційну діяльність» [1]).

Також варто звернути увагу на державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями. Відповідно до Закону України «Про державне регулювання інвестиційних проектів із значними інвестиціями» інвестору із значними інвестиціями може надаватися державна підтримка у таких формах: 1) звільнення від сплати окремих податків та зборів; 2) звільнення від оподаткування ввізним митом нового устаткування (обладнання) та комплектуючих виробів до нього, що ввозяться виключно для реалізації інвестиційного проекту із значними інвестиціями на виконання спеціального інвестиційного договору; 3) забезпечення переважного права землекористування земельною ділянкою державної або комунальної власності для реалізації інвестиційного проекту із значними інвестиціями; 4) забезпечення за рахунок коштів державного, місцевих бюджетів та з інших джерел, не заборонених законом, будівництва об'єктів суміжної інфраструктури (автомобільних шляхів, ліній зв'язку, засобів тепло-, газо-, водо- та електропостачання, інженерних комунікацій тощо), необхідних для

реалізації інвестиційного проекту із значними інвестиціями;

здійснює управління державними інвестиційними проектами;

здійснює контроль за дотриманням законності здійснення інвестиційної діяльності усіма учасниками інвестиційних відносин. Прикладом може слугувати державна реєстрація договорів (контрактів) про спільну інвестиційну діяльність за участю іноземного інвестора про виробничу кооперацію, спільне виробництво та інші види спільної інвестиційної діяльності, не пов'язаної із створенням юридичної особи, укладені відповідно до законодавства суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності України за участю іноземного інвестора (п. 2 Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок державної реєстрації договорів (контрактів) про спільну інвестиційну діяльність за участю іноземного інвестора» [6]).

виступає гарантом прав суб'єктів інвестиційної діяльності та гарантом щодо захисту інвестицій. Відповідно до ч. 1 ст.18 Закону України «Про інвестиційну діяльність» держава гарантує стабільність умов здійснення інвестиційної діяльності, додержання прав і законних інтересів її суб'єктів. Згідно зі ст. 19 Закону України «Про інвестиційну діяльність» [1], держава гарантує захист інвестицій незалежно від форм власності, а також іноземних інвестицій. Захист інвестицій забезпечується законодавством України, а також міжнародними договорами України. Інвесторам, у тому числі іноземним, забезпечується рівноправний режим, що виключає застосування заходів дискримінаційного характеру, які могли б перешкодити управлінню інвестиціями, їх використанню та ліквідації, а також передбачаються умови і порядок вивозу вкладених цінностей і результатів інвестицій. З метою забезпечення сприятливого та стабільного інвестиційного режиму держава встановлює державні гарантії захисту інвестицій. Державні гарантії захисту інвестицій – це система правових норм, які спрямовані на захист інвестицій та не

стосуються питань фінансово-господарської діяльності учасників інвестиційної діяльності та сплати ними податків, зборів (обов'язкових платежів). Державні гарантії захисту інвестицій не можуть бути скасовані або звужені стосовно інвестицій, здійснених у період дії цих гарантій.

Крім того, для державних підприємств, що виступають інвесторами за межами України та яким відкрито іпотечний кредит, встановлюється гарантія по цих інвестиціях з боку держави (ч. 5 ст. 7 «Про інвестиційну діяльність» [1]);

зупиняє або припиняє інвестиційну діяльність. Причинами зупинення або припинення інвестиційної діяльності за рішенням державного органу можуть бути, згідно зі ст. 21 Закону України «Про інвестиційну діяльність» [1]: якщо її продовження може призвести до порушення встановлених законодавством санітарно-гігієнічних, архітектурних, екологічних та інших норм, прав та інтересів громадян, юридичних осіб і

держави, що охороняються законом; оголошення в установленому законом порядку інвестора банкрутом внаслідок неплатоспроможності; стихійного лиха; запровадження надзвичайного стану.

Таким чином, із зазначених повноважень, вбачається, що основними функціями держави як суб'єкта інвестиційної діяльності є: регулятивна; охоронна; заохочувальна.

Регулятивна функція направлена на врегулювання інвестиційної діяльності на рівні національного та міжнародного законодавства.

Охоронна направлена на охорону прав та інтересів суб'єктів інвестиційної діяльності шляхом надання їм передбачених інвестиційним законодавством гарантій.

Заохочувальна функція направлена на встановлення пільг та преференцій суб'єктам інвестиційної діяльності з метою залучення інвестицій у окремі сфери інвестиційної діяльності.

Література

1. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>
 2. Концепція «Індустрія 4.0»: проблеми впровадження і окремі правові аспекти її реалізації в Україні монографія /[С. М. Білоусов, І. В. Борисов та ін.]; за ред. С. В. Глібка. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2021. 200 с.
 3. Про угоди про розподіл продукції: Закон України від 14.09.1999 р. № 1039-XIV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1039-14#Text>
 4. Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями: Закон України від 17.12.2020 р. № 1116-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text>
 5. Бойчук Р. П. *Форми, методи та інструменти державного регулювання інвестиційної діяльності. Право та інноваційне суспільство.* 2016. № 2 (7). С. 9-17.
- Про затвердження Положення про порядок державної реєстрації договорів (контрактів) про спільну інвестиційну діяльність за участю іноземного інвестора: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.01.1997 р. № 112. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/112-97-%D0%BF#Text>